

1111

L'escàlem

(ALDC, VIII, 1728. L'escàlem)

L'*escàlem* (s. XIV) és una ‘tija metàl·lica o de fusta, fixada a la vora d’una embarcació a la qual es lliga el rem mitjançant l’estrop’; deriva del llat. vg. *SCALĀMUS, alteració de SCALMUS (← gr. SKALMÓS), que es va homonimitzar amb el llat. CALAMUS ‘canya; tija d’una planta’ i que és congènere del cast. *escálamo*, i de l’it. *scalmo*, oc. *escalme*, *escaume*, que podrien provenir directament del llat. vg. SCALMUS. Coneix diverses var.: *escàl[ə]m*, *escàl[e]m* (s. XIV; val. Escrig, 1851), pel tancament de la [a] posttònica en [e], i *escàn[e]m* 143, 167, per assimilació a la nasal posterior (Amengual, 1858-1878, no gaire expert en qüestions nàutiques, porta *escalam*, com a mot oxítон, car té també l’accepció de “multitud de escalas ó de escaleras”; recull també *escalm*, com Figuera, 1840), com en *pèlec* < PELĀGUS, *cànter* < CANTHĀRUS, i que pot tancar-se un grau més passant a *escàl[i]m* 133; *escàl[o]m*, *escàl[u]m* 70, 72, 74 (Febrer Cardona, v. 1830 [2001]), per labialització de la vocal [ə] en [o] o [u] causada per la consonant final; l’alg. *escalmo* 85, manlleu a l’it. *scalmo* i *escalma* 5, a l’oc. *escaume*, on la vocal final, pronunciada neutra [ə] i per contextos com

l'escalm[ə], ha passat al f. (cf. *estable/establa, pinte/pinta*), ajudant-hi *escalemera*.

Escalemera 77, *escalemeres* 122, 188 són der. de *escàlem*; *escalomera* 79, de *escàlom*; *escanemera* 163, de *escàmem*; *escalmera* 5, de *escalma*. Alguns d’aquests der., per metonímia, designen l’‘escàlem’, però altres (*escalmera* 5, *escanemera* 163) comprenen el conjunt de *escàlem* i *estrop*. Altres mots: *estaca de vogar* 157 (*estaca* < gòtic *STAKKA; *vogar* < VŌCĀRE ‘cridar [els remadors perquè voguin alhora i amb força]’); *xarnera* 44, pròpiament ‘frontissa’ (← fr. *charnière* < CARDINARIA, der. de CARDINE ‘golfo’); *t[a]llol* ‘tellol, vara del jou’ 163 (dim. *tallolet* 163) (< *TELEOLUM, var. haplòlogica de TELARIOLUS, *DECat*).

Els der. de *SCALĀMUS són pràcticament generals: *escàl[ə]m* en cat. or., *escàl[e]m* en cat. occ., *escàlom* en mall.

L’únic mot normatiu és *escàlem*, des del *DIEC* I, 1995; la var. *escàlom*, corregint un **escalum* del *DG* I, 1932, s’hi inclou per designar un peix, el lluert, resultat d’una metàfora basada en l’estructura allargada d’aquesta espècie.

